

OP WEG NAAR EEN COALITIE GROENE HARTELIJKHEID

**Advies voor regionale toeristisch-recreatieve
samenwerking met impact binnen NOVEX Groene Hart**

EINDVERSIE 27 OKTOBER 2023

Een advies van
Stichting Groene Hart Verbinders (Martine van Amerongen, Kitty Kusters) en Ruis & Reuring (Arno Ruis)

In opdracht van
Coördinatiebureau Groene Hart (Patricia Braaksma)

Groene Hart

INLEIDING: GROENE HARTELIJKHEID VOOR IEDEREEN

Het Groene Hart staat aan de lat voor grote opgaven. De bodemdaling, de verduurzaming van de landbouw, het terugdringen van stikstof, gezond bewegen voor iedereen, instandhouding van cultureel erfgoed, diverse wateropgaven, het behalen van klimaatdoelen en het bouwen van nieuwe woningen; het is een greep uit de maatschappelijke opgaven die over elkaar heen buitelen. De woningbouwopgave heeft een direct effect voor recreatie en toerisme: het draagt bij aan een stijgende behoefte aan buitenrecreatie. De groeiende inwonersaantallen in het Groene Hart (+17,5% meer inwoners met een toename van 825.000 naar 969.000) maken recreatie de komende jaren tot een urgent onderwerp. Er is nu al een groot tekort aan recreatieruimte en het tekort zal sterk toenemen als we niets doen. Er is werk aan de winkel om gezamenlijk te werken aan meer recreatiemogelijkheden en het oplossen van fysieke knelpunten. Er zijn daarnaast kansen voor gezamenlijke aanbodontwikkeling en identiteitsversterking (vraagsturing). Kansen voor duurzame economische ontwikkeling kunnen actief worden benut.

We verkenden in opdracht van Coördinatiebureau Groene Hart de (on-)mogelijkheden en het draagvlak voor een nieuwe werkgroep Recreatie in relatie tot de NOVEX-ontwikkelingen. Het voorliggende advies is hiervan het resultaat. Er blijkt **breed draagvlak** onder gemeenten, ondernemers en regionale bureaus voor toerisme (DMO's) **om samen de schouders te zetten onder actuele recreatiethema's in het Groene Hart die ten dienste staan van de maatschappelijke opgaven** in het gebied. Waterschappen zijn voorzichtig positief: ze staan open voor samenwerking, maar weten nog niet altijd hoe dit eruit zou kunnen zien. Hier zullen we nader moeten onderzoeken waar een samenwerking mogelijk is. Er blijkt bij alle partijen **behoefte aan concrete projecten** op schaal van logische deelregio's binnen het Groene Hart én projecten die op schaal van het gehele Groene Hart kunnen worden uitgevoerd (identiteitsversterking en gezamenlijke gebiedsmarketing). Het advies is om crossovers te organiseren die de beleefbare landbouw, beleefbaar erfgoed en beleefbaar landschap (zowel blauw als groen) te versterken. Hierbij is aandacht nodig voor de wederzijdse impact: recreatie en toerisme uitvoeren ten dienste van verduurzaming van de landbouw, nieuwe natuur/landschapsversterking en robuust erfgoed in het gebied. Op basis van de interviewronde zijn wij ervan overtuigd dat dit mogelijk is. Belangrijk aandachtspunt is hierbij concreet te werk gaan met een uitvoeringsagenda met meetbare acties en inspanningen. Voorkomen moet worden dat een nieuwe werkgroep een praatclub wordt en van belang is dat effectiviteit in uitvoering doordacht is.

Er wordt naar ons als gebied gekeken; de landelijke Taskforce Gastvrijheidseconomie heeft een innovatie/ondernemersproject van Groene Hart Verbinders als landelijke pilot benoemd voor bestemmingsmanagement (ofwel vanuit een integrale aanpak brede impact organiseren). Hiervoor zijn middelen beschikbaar gesteld. We zullen met dit impulsbudget het Groene Hart letterlijk binnen de muren van Groene Hart-publiekstrekkingen als Avifauna, Archeon, Vakantiepark Molenwaard, Kasteel de Haar, het Kaaspakhuis, de Cheese Experience, Kinderdijk brengen. Daarnaast brengen we innovatieve ondernemers bijeen om hen te helpen en te ondersteunen met hun plannen. We verwachten in 2024 de eerste tastbare resultaten van de verbinding/samenwerking van de grote publiektrekkers en uitwerkingen van de plannen van de innovatieve ondernemers.

Op basis van de twintigtal interviews die we hebben gehad, zijn we ervan overtuigd dat we **samen veel nieuwe waarde voor het Groene Hart kunnen creëren**. Waarde die partijen afzonderlijk niet kunnen bereiken. Waarde die kwaliteiten toevoegt aan maatschappelijke opgaven en die zorgt voor wederzijdse winwin. Waarde die zowel economisch als maatschappelijk is en *last but not least* waarde die de inwoners van het Groene Hart goed zal doen als het gaat om vitaliteit van het gebied. **Vandaar ons motto: laten we werken aan groene hartelijkheid voor iedereen**. De mouwen omhoog, de voeten in het veen: laten we de samenwerking aangaan in een *coalition of the willing*.

AANLEIDING

Voor het NOVEX-programma in het Groene Hart zijn voor verschillende thema's werkgroepen actief. Zo is een werkgroep actief op het thema Bodem, Water en Landgebruik, het thema Vitale Dorpen en Steden en Energietransitie. Het thema Recreatie en Toerisme ontbreekt, terwijl het Coördinatiebureau Groene Hart hiervoor kansen ziet. NOVEX Groene Hart heeft verankerd dat toerisme en recreatie van toenemend belang zijn en dat een betere spreiding van recreanten en toeristen over heel Nederland een methode is om de kwaliteit van de leefomgeving positief te beïnvloeden. Recreatie en toerisme kunnen een belangrijke versterker van de identiteit van het Groene Hart zijn. In een recente kamerbrief heeft de minister het grote belang voor het Groene Hart bevestigd als recreatief uitloopgebied voor miljoenen inwoners van de Randstad.

Groene Hart Verbinders heeft in 2022 de Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 *Groene Hartelijkheid Voor Iedereen* opgesteld. De vraag is nu van het Coördinatiebureau Groene Hart om het draagvlak onder belanghebbende partijen in het Groene Hart voor een Werkgroep Recreatie te onderzoeken. Indien er daadwerkelijk draagvlak is, valt een Werkgroep Recreatie voor te bereiden, advies uit te brengen over de actieagenda voor deze werkgroep en een eerste startbijeenkomst te organiseren. Hierbij dient het aandachtsveld ook gericht te zijn op de transities van het gebied en hoe het recreatieve aspect hier een rol in speelt (verduurzaming landbouw, klimaatopgaven, en gebiedsprocessen zoals Groen Groeit Mee, Rood Voor Groen, Scheggen etc).

POSITIE VAN GROENE HART VERBINDERS ALS PROJECTSAMENWERKING

In de periode 2014-2016 is de regiomarketing van het Groene Hart verzorgd door één partij genaamd Stichting Merk & Marketing vanuit een opdracht van de bestuurlijke gemeentelijke tafel Vrije tijd, Water en Groen. Deze bestuurlijke tafel werd vertegenwoordigd door deelname van 21 aangesloten gemeenten uit het Groene Hart en deze is in een standstill-situatie beland.

In 2016 is de opdracht voor gebiedsmarketing gestopt en er is gekeken naar een nieuwe taakstelling om niet alleen een en ander te beheren, maar ook om op zoek te gaan naar uitbreiding van het draagvlak: meer ondernemers betrekken en meer financiën organiseren voor de marketing van het Groene Hart. Dit vergde een visie op nieuwe doelen, focus en een nieuwe organisatiestructuur die meer bottom-up gericht was. Hierdoor is er in 2016 een nieuw platform opgericht vanuit bovenstaande vraagstelling. De betrokken leden van het platform zijn marketeers, overheden en ondernemers uit diverse gebieden van het Groene Hart. Gezamenlijk zijn zij de uitvoeringsorganisatie om te werken aan de nieuwe regiostrategie wat heeft geleid tot de inzet van de businesscase "De Portals van Het Groene Hart van Holland" die in opdracht van de provincie Zuid-Holland is uitgevoerd.

Om de governance structuur goed te kunnen borgen is stichting Groene Hart Verbinders opgericht, welke de verbindende laag vormt tussen het bestuurlijk apparaat en de uitvoeringsorganisatie. De uitvoering bestaat uit projectsamenwerking tussen Alphen Marketing, Woerden Marketing, Nieuwkoop Marketing, Dorpspromotie Bodegraven-Reeuwijk, Krimpenerwaard Marketing, Gebiedsmarketing Tussen Lek en Linge, Marketingorganisatie Molenlanden en Zoetermeer Marketing. Zij werken gezamenlijk aan het merk Groene Hart en zorgen voor gebiedsvertegenwoordiging (met 10 VVV's), werken aan gezamenlijke marketingcommunicatie, storytelling en profilering van het gebied. Zij werken in opdracht voor Stichting Groene Hart Verbinders.

VERTREKPUNTEN VOOR ADVIES

We zijn uitgegaan van de volgende inhoudelijke vertrekpunten;

Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 bouwsteen

We willen graag voortbouwen op de inhoud die onlangs in de Strategie Recreatie en Toerisme 2023-2026 is opgesteld door de Stichting Groene Hart Verbinders. De hiervoor verzamelde input uit het maatschappelijk veld, zoals van ondernemers, DMO's, gemeenten en provincies is hiermee goed benut.

Natuur, landschap, cultuur en erfgoed als kapitaal

Het Groene Hart heeft een kenmerkend open polderlandschap met een groot areaal aan water. Er zijn talrijke kleine historische kernen, naast middelgrote, karakteristieke steden. De ruim vertegenwoordigde monumenten, waterwerken, molens en ander cultureel erfgoed zijn vaak kleinschalig en hebben hun sporen nagelaten in het landschap. Het Groene Hart kent veel (agrarische) ondernemers die trots zijn op het gebied. Vitale economie en instandhouding voorzieningen zorgen voor economische waarde voor bewoners, omdat ze werkgelegenheid met zich meebrengen. Op sommige plekken houden ze winkel- en horecavoorzieningen in stand, die anders teloor zouden gaan. De gemeenten profiteren eveneens van meer inkomsten door bezoekers met de toeristenbelasting op overnachtingen.

Integrale aanpak van bestemmingsmanagement

In lijn met het landelijke Perspectief 2030 is de inzet een toekomstbestendige, samenhangende aanpak voor het Groene Hart. Dit betekent dat marketing en promotie van belang blijven (voor vraagsturing en identiteitsversterking), maar dat er meer nodig is, zoals collectieve aanbodontwikkeling om de beleefbaarheid van bepaalde deelsectoren te vergroten. De landelijke leidraad bestemmingsmanagement geeft richting aan een samenhangende implementatie en elementen van de leidraad zijn toegepast in eerder toegepast in de strategie (zie het achtergronddocument voor een nadere onderbouwing van bestemmingsmanagement).

Vrijwillig is niet vrijblijvend

Ondernemers en organisaties hebben eigen doelen. Gemeenten hebben eigen beleidsdoelen. Dit advies wil recht doen aan de autonomie van de afzonderlijke partijen en de verschillen tussen de belangen van de lokale markten in de gemeenten. De *mindset* is hiermee dat we regionaal samenwerken voor toegevoegde waarde voor economie en maatschappij, die we anders zouden missen en ons te richten op wat realistisch is. We zien deze samenwerking als vrijwillig, maar niet als vrijblijvend. Commitment betekent voor samenwerkingspartijen verantwoordelijkheid nemen in het beschikbaar stellen van voldoende capaciteit, zowel met bestuurlijke als ambtelijke aandacht als meedenkkraft van organisaties en ondernemers. Voor provincies betekent dit ook actief verbanden organiseren in de interne organisaties en met de bestaande brede maatschappelijke opgaven.

WERKWIJZE

De werkzaamheden voor het voorliggende advies bestonden uit interviews (ca. 20 stuks) om te peilen hoe verschillende partijen werken aan recreatie en toerisme in het Groene Hart en waar mogelijk de toegevoegde waarden zit om samen te werken op Groene Hart-niveau. In de bijlage is een overzicht van de interviewronde bijgesloten. In de gesprekken is doorgevraagd naar de toegevoegde waarde van een nieuwe werkgroep in aanvullingen op bestaande samenwerkingen, welke thema's prioriteit zouden verdienen en welke koppelkansen er vanuit recreatie zijn te organiseren. De beoogde deelnemers van de werkgroep zijn de Groene Hart provincies Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Holland, de vijf waterschappen en de 30 gemeenten die de bestuursovereenkomst Groene Hart hebben ondertekend.

De conclusies en adviezen uit de interviewronde zijn in de volgende paragrafen uitgewerkt.

CONCLUSIE: DRAAGVLAK VOOR BREDE WAARDE-BENADERING

Er blijkt breed draagvlak onder de partners voor de brede waarde-benadering: recreatie en toerisme als middel inzetten om een positieve bijdrage te leveren aan de grote maatschappelijke gebiedsopgaven ofwel recreatie en toerisme hiervan ten dienste maken. Het advies is om de ambitie en doelstelling zodoende een-op-een over te nemen zoals staat omschreven in de Strategie Recreatie en Toerisme 2023-1026 van de Stichting Groene Hart Verbinders.

Ambitie: groene hartelijkheid voor iedereen

Vrijtijdseconomie heeft door het unieke landschap en het vele water in het Groene Hart de potentie om door te groeien voor de inwoners en gebruikers van het Groene Hart. Ontwikkeling van deze economie leidt tot meer werkgelegenheid, regionale economische groei en uiteindelijk ook versterking en vitaliteit van het woon- en leefklimaat. In het Groene Hart wordt planmatig gewerkt aan versterking van de vrijetijdseconomie. In 2030 profiteren zoveel mogelijk Groene Harters van recreatie en toerisme. Dat kan zijn als ondernemer, als inwoner of als bezoeker. De inzet is een persoonlijke en welkome benadering, die met 'groene hartelijkheid' is vorm te geven. Groene Hartelijkheid staat hierbij symbool voor het Groene Hart als bewuste bestemming waar je je als bewoner en bezoeker welkom voelt en persoonlijk en hartelijk wordt onthaald en waar je Holland optimaal beleeft ('Hollandser wordt het niet').

We zien vanuit deze brede benadering urgentie om in te zetten op aanbodontwikkeling (bestemmingsontwikkeling) en op identiteitsversterking (vraagsturing) vanuit merk en marketing. Dit zijn elementen zoals de aanpak van bestemmingsmanagement die voorstaat (zie bijlage voor toelichting op bestemmingsmanagement).

CONCLUSIE: DRAAGVLAK VOOR DOELSTELLING

We zien draagvlak onder de partners voor een aanpak die een oog heeft voor duurzame economische impact en maatschappelijke waarde genereert (en-en-benadering). Deze meervoudige doelstelling laat zich als volgt samenvatten:

Vergroten van duurzame economische waarde (werkgelegenheid en bestedingen) van recreatie en toerisme, die passend is bij de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van de biografie van het Groene Hart, het merk Groene Hart versterkt en bijdraagt aan meer passende bezoekers en bestedingen in het gebied. Hiermee dragen we bij aan vitale kernen en reuring in het Groene Hart.

Toevoegen van positieve maatschappelijke waarde in verbinding met grote opgaven in het Groene Hart, zoals bijdragen aan instandhouding van voorzieningen (horeca, detailhandel, cultuur en erfgoed), beperking van de negatieve effecten van bezoek, denk aan het verlichten van overlast van recreatieverkeer of zwerfafval, waterbesparing of vermindering van de voetafdruk van bezoek. Grote gebiedsopgaven zijn de verduurzaming van de landbouw en wateropgaven (waterpeil, kwaliteit, veiligheid) en hieraan kan recreatie een directe kwaliteitsversterker zijn. Ook projecten die oog hebben voor minder vitale doelgroepen, zoals mensen met een beperking, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of mensen met weinig budget kunnen een plek krijgen (social return).

Afhankelijk van de daadwerkelijk gerealiseerde inkomsten in een later op te stellen Meerjarenprogramma kan de doelstelling concreet uitgewerkt in meetbare indicatoren (KPI's) om actief de voortgang te bewaken. Voorbeelden van indicatoren zijn bereik van website en socialmedia-kanalen, bekendheid van het Groene Hart, aantal verbonden partners, aantal deelnemende gemeenten, maatschappelijke indicatoren et cetera.

ADVIES: SAMENWERKEN OP SCHAAL VAN DEELREGIO'S

Uit de interviews met gemeenten, ondernemers en waterschappen blijkt dat er brede interesse is om in een werkgroep Recreatie samen te werken aan toeristisch-recreatieve thema's in het Groene Hart. Dit geldt voor de grootste mate voor de gemeenten. De meeste gemeentelijke beleidsadviseurs zien de meerwaarde van samenwerking, mits er een concreet programma kan worden opgesteld met projecten met een kop en een staart. In een paragraaf verderop zoomen we verder in op de specifieke behoefte voor een dergelijk uitvoeringsplan.

Een conclusie die wij op basis van de gesprekken trekken, is dat het van groot belang is om de energie en initiatieven binnen de deelgebieden zo goed mogelijk te benutten. Grofweg lijken voor samenwerking op het thema recreatie en toerisme de volgende deelregio's logisch te zijn:

- **Hart van het Groene Hart:** het grote middengebied met historische steden, weidse plassen en polders. De steden Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden vormen hier de centrumgemeenten.
- **De Waarden:** zuidzijde van het Groene Hart met bepalende invloeden van rivieren en waterbeheer met de Krimpenerwaard, de Lopikerwaard, de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.
- **De Vechtstreek:** noordoostzijde van het Groene Hart met de rivier de Vecht als kenmerkende levensader, buitenplaatsen en waterliniezone.

Deze indeling valt samen met de gebiedsnarratieven voor de landschappen zoals verwoord in de landschapsbiografie van het Groene Hart en het Toekomstperspectief Groene Hart van een onafhankelijk expertteam. Landschap, historie en ruimtelijke kwaliteiten. Ze vormen het kapitaal voor recreatie en toerisme in het Groene Hart om op voort te borduren (zie verder strategische keuzes).

Binnen de groep van zo'n 30 Groene Hart-gemeenten, waarvan we een deel hebben gepolst, valt onderscheid te maken tussen Groene Hart-koplopers en Groene Hart-sympathisanten. Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden zijn vastbesloten om gezamenlijk een programma voor te bereiden. Er is een vernieuwde bestuurlijke afstemming gepland om de komende maanden meters te maken. Hierbij is inmiddels bekend dat er capaciteit beschikbaar wordt gesteld voor het kwartiermaken voor een nieuw uitvoeringsprogramma. De wethouder recreatie en toerisme van Alphen aan den Rijn stelt zich beschikbaar als bestuurlijk trekker in afstemming met de wethouders van Gouda en Woerden. Door deze constructie kan op korte termijn daadwerkelijk beweging ontstaan en een inhoudelijk programma worden voorbereid met deelname van zowel overheden, organisaties, ondernemersverenigingen en DMO's. De bestuurders hebben aangegeven verantwoordelijkheid te nemen als centrumgemeenten in het gebied om dit thema daadkrachtig op te pakken. Ze staan er nadrukkelijk voor open dat andere Groene Hart-gemeenten aanhaken en deelnemen (nadere uitwerking volgt).

ADVIES: ÉN SAMENWERKEN OP SCHAAL VAN HET GROENE HART

Er is meer nodig dan programma's voor recreatie en toerisme op deelgebiedsniveau te organiseren. Het Groene Hart is namelijk een herkenbaar gebiedsmerk. Zo blijkt uit onderzoek dat het Groene Hart bij de top-15 hoort van bekende streken en regio's in Nederland. Inzet van DMO's Groene Hart Verbinders in de afgelopen jaren voldoet aan een brede behoefte van ondernemers, gemeenten en organisaties. Er is een stijgende lijn zichtbaar voor wat betreft aantal bezoekers aan het gebied, bekendheid van het Groene Hart en bereikte mensen met uitingen in sociale media en campagnes. Zo zijn bijvoorbeeld in de afgelopen 3 jaar de bezoekerscijfers van de website www.groenehart.nl gegroeid van 83.000 unieke bezoekers per jaar naar jaarlijks 204.000 unieke bezoekers. Voor corona schommelden de bezoekerscijfers zo rond de 130.000 bezoekers en de verwachting is dat het bereik in 2023 rond de 260.000 kan uitkomen, ofwel een verdubbeling van het bereik voor corona. De social media kanalen zijn gegroeid met 5.000 nieuwe volgers (1.500 groei op het Facebook-kanaal en 3.500 groei op Instagram) in vergelijking met de situatie voor corona. Dit duidt erop dat de eerste samenwerking echt werkt en er volop potentie is om deze uit te bouwen.

Het versterken van de gebiedsidentiteit Groene Hart is een belangrijke strategische keuze. Het werkt verbindend tussen deelnemende partijen en maakt inwoners trots op het gebied. Dit is hard nodig om tegenwicht te bieden aan bijvoorbeeld de groep agrarische ondernemers die de laatste tijd vanwege de stikstofcrisis in de media een eenzijdig en negatief beeld hebben gekregen. We weten dat het Groene Hart als naam breed wordt gedragen, de samenhang versterkt en veel positiviteit kan opleveren.

Het zorgt daarnaast voor gunstige economische impact zoals profielversterking, passend bezoek en meer bestedingen. Daarnaast zorgt het bouwen aan een aantrekkelijke gebiedsidentiteit voor sociale en ecologische waarde. Natuur en landschap zijn steeds belangrijker als prikkelarme contramale van de omringende stedelijke gebieden.

ADVIES: RECREATIE EN TOERISME TEN DIENSTE VAN NOVEX

In de interviews hebben we doorgevraagd naar de urgentie om recreatie en toerisme als kwaliteitsversterker in te zetten voor maatschappelijke opgaven en zo ja welke focus hierbij het beste zou passen. Uit de gesprekken komt een eenduidige rode draad naar voren. Het advies is om de samenwerking vorm te geven met de inzet om recreatie en toerisme ten dienste te stellen van de volgende opgaven:

Bijdrage aan instandhouden van voorzieningen in kernen

Kenmerkend voor het Groene Hart is het relatief grote aantal, veelal kleine kernen. In steeds meer van die kernen staat het voorzieningenaanbod onder druk. Steeds vaker sluiten kleine locaties als supermarkt, zwembad, café of snackbar hun deuren. Het gevolg van vergrijzing en de keuze van veel inwoners om niet meer in hun eigen dorp of omgeving inkopen te doen. In het algemeen zorgen recreatie en toerisme voor extra reuring en vitaliteit in de kernen. Denk aan nieuw publiek en daarmee het behoud van winkels en andere voorzieningen, meer inkomsten (zoals toeristenbelasting en omzetverhoging voor bedrijven), waardoor er ook meer investeringsruimte ontstaat, aantrekkelijkere verblijfs- én woongebieden.

Bijdrage aan verduurzaming van landbouw

Het buitengebied van het Groene Hart staat aan de vooravond van een transformatie en een grote opgave hierin is verduurzaming van de landbouw. Agrarische ondernemers kennen een onzekere toekomst en het stimuleren van recreatie en toerisme als verdienmodel kan bijdragen aan een nieuwe toekomst. Vaak lopen boeren echter tegen veel beperkingen aan vanuit gemeentelijk en provinciaal beleid. We kunnen hier belemmeringen wegnemen, bijdragen aan nieuw verdienvermogen en variatie in beleefbaar aanbod adviseren. Ook kunnen we vanuit recreatie en toerisme een positieve bijdrage leveren om de aantrekkelijke kanten van het boerenleven te benadrukken door in te zetten op een gebundeld bereik van streekproducten, projecten uitvoeren die de trots van agrariërs versterken en onder het Groene Hart-label activiteiten en activiteiten gebundeld aan te bieden. Dit is ook voor de stedelingen die veelal op fietsafstand van het Groene Hart zijn, aantrekkelijk.

Bijdrage aan robuust maken van cultureel erfgoed

Aandacht voor het beleefbaar maken van erfgoed in Groene Hart levert extra ideeën én inkomsten voor de herbestemming van leegstaand erfgoed op of het medegebruik van historische panden (bv voor verblijfsconcepten voor toeristen). Ook kunnen bezoekers bijdragen aan extra inkomsten voor een erfgoedobject en hiermee cultureel erfgoed robuuster maken in hun exploitatie. Voor het Groene Hart zijn als kansen genoemd een regionale aanpak voor beleefbare molens bijvoorbeeld door ze open te stellen en te verbinden. Andere cultuurhistorische Groene Hart-thema's waaraan we waarde kunnen toevoegen zijn ambachten en kleinschalige musea die zelf weinig mogelijkheden hebben in tijd en capaciteit. Of passende Groene Hart-thema als molens (vak van molenaar als UNESCO immaterieel erfgoed), Romeinse Limes (UNESCO werelderfgoed) en de Oude Hollandse Waterlinie.

Bijdrage aan blauwe en groene recreatienatuur

Er is behoefte om werk te maken van het terugdringen van het bestaande tekort aan recreatieruimte. Het aantal inwoners in en om het Groene Hart zal de komende jaren groeien. Er bestaat een grote urgentie in drukbevolkte aangrenzende gebieden als Metropoolregio Amsterdam, Zuid-Holland en Utrecht voor recreatieruimte en het Groene Hart kan hierin gedeeltelijk voorzien. Gezamenlijk inzet op nieuwe recreatiegebieden, nieuwe hedendaagse recreatiefaciliteiten als plukbossen, moestuinen en geboortebossen realiseren, verbindingen versterken tussen stedelijk en buitengebied, de samenhang tussen waterrecreatiegebieden verhogen, de doorvaarbaarheid van het sloepennetwerk vergroten en stimuleren van duurzame recreatie, zowel op het land als aan het water worden als belangrijk gezien. Deze inspanningen dragen direct bij aan het toevoegen van blauwe en groene recreatienatuur en is hiermee een directe kwaliteitsversterker voor NOVEX.

ADVIES: PRINCIPES UIT STRATEGIE RICHTINGGEVEND MAKEN

Doordat de Strategie *Groene Hartelijkheid* eerder in 2022 in gezamenlijkheid met partijen is opgesteld, kan deze strategie rekenen op draagvlak. Het is hiermee effectief om de principes die hierin zijn over te nemen voor de uitvoering. Het gaat om zes inhoudelijke principes die inhoudelijk richting kunnen geven aan de toeristisch-recreatieve ontwikkeling van het Groene Hart tot 2030:

Met de provincies en het Coördinatiebureau Groene Hart gaan we graag nader in gesprek om deze te betrekken en uit te werken voor ruimtelijke noties en hiermee te optimaliseren ten dienste van NOVEX. Dit is nodig om binnen de spelregels en kaders van NOVEX een passende uitwerking te maken en tot een breed draagvlak te komen. Zo benutten we het beste van beide werelden en kunnen we voor alle belanghebbende partijen relevant zijn.

ADVIES: FOCUS OP HOOFDTAKEN IN SAMENHANG

Om de genoemde crossovers integraal en met impact te organiseren, is het van belang om de hoofdtaken in samenhang op te pakken. De hoofdtaken zijn gebaseerd op de landelijke Leidraad Bestemmingsmanagement, die we als checklist hebben toegepast. De provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht staan mede de wieg van deze leidraad en onderschrijven de inhoud van deze leidraad. In bijlage 2 zijn de elementen van bestemmingsmanagement terug te vinden. Als we deze leidraad toespitsen op de situatie in het Groene Hart, dan gaat het om de volgende hoofdtaken die in de regionale samenwerking dient worden uitgewerkt::

- **Data en monitoring**
- **Netwerkontwikkeling en lobby**
- **Vraagsturing en identiteitsversterking**
- **Aanbodontwikkeling**

Deze taken maken deel uit van de integrale aanpak voor bestemmingsmanagement, zoals in de landelijke leidraad is vastgelegd. Voor een **samenhangende impactvolle uitvoering** is het nodig om een **Coalitie Groene Hartelijkheid** op te starten. Hierin kunnen overheden, stichtingen, DMO's (waaronder Stichting

Groene Hart

Groene Hart Verbinders) en ondernemers nauw deelnemen vanuit een heldere rolverdeling en opdracht. Voor werkende overheden geldt dat de gemeenten Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden hebben aangegeven zich bestuurlijk en ambtelijk als trekker te willen opstellen. In de laatste paragraaf hebben we dit coalitiemodel op basis van samenwerking op basis van het draagvlak uitgewerkt.

De gepolste partijen vinden een dergelijke coalitie interessant, mits er een concreet werkprogramma wordt opgesteld. Voorkomen dient te worden dat een dergelijke coalitie een 'praatclub' zou worden. Met een werkprogramma bedoelen we een actieagenda met concrete uitvoeringsprojecten 'met een kop en een staart' en waarbij duidelijk is wie wanneer aan zet is. Partijen kunnen op relevante onderdelen aanschuiven en weten hiermee wat ze kunnen verwachten. Het voordeel van een dergelijke modulaire opzet is dat we de wederzijdse winwin per project kunnen specificeren. Hiermee stimuleren we betrokkenheid, energie en uitvoeringskracht. Het programma kan op deze manier lokale en regionale middelen dienen die hierbij worden gematcht met NOVEX-budgetten.

CONCLUSIE: GROSLIJST MET PROJECTEN NAAR MOGELIJKE ACTIELIJNEN

Uit de interviewronde blijken algemene kansen (bijvoorbeeld in betere monitoring en een betere organisatie) en daarnaast drie inhoudelijke actielijnen die op een breed draagvlak kunnen rekenen en bijdragen aan brede maatschappelijke opgaven. Voor de maatschappelijke opgaven geldt dat de meeste kansen zijn te benutten voor koppelkansen met de verduurzaming van de landbouw, het in stand houden van erfgoed en versterking van recreatienatuur (zowel op en aan het water als op het land).

Hieronder is een groslijst opgesteld van projecten die zijn genoemd en kunnen rekenen op draagvlak.

ALGEMEEN

- Organisatie van impactvolle Coalitie Groene Hartelijkheid met overheden, DMO's, uitvoeringsorganisaties en ondernemers
- Opzetten dashboard recreatie en toerisme Groene Hart ontwikkelen (vraag en aanbod)
- Innovatietafel ondernemers Groene Hart organiseren
- Stimuleren van passende initiatieven van inwoners en bedrijven (subsidieregeling)
- Verkennen regionaal fonds Waardevol Toerisme (bv meeropbrengst lokale toeristenbelasting Groene Hart regionaal afromen en bestemmen meeropbrengst van klompelden van vaarrecreanten Groene Hart)
- Landelijke pilot: koplopersaanpak met publiekstrekking onder ondernemers (bv Groene Hart Plein Avifauna en andere publiekstrekking)

BELEEFBARE LANDBOUW

- Opzetten dashboard aanbod en vraag agrotourisme
- Kennisuitwisseling rondom verblijfsaccommodatie bij agrarische ondernemers (zoals campercampings, nevenfuncties recreatie etc.)
- Versnellen mogelijkheden in gemeentelijk beleid voor nieuwe recreatiefuncties bij de boer (in afstemming met Lami-coaches)
- Ontwikkeling van Groene Hart-moestuinen voor stedelingen bij agrarische ondernemers
- Meertaligheid (Duits en Engels) van beleefbaar agrarisch aanbod versterken
- Bundelen streekproducten en ontwikkeling met white label Groene Hart
- Ontwikkelen regionale aanpak voor food Groene Hart
- Arrangementenontwikkeling food Groene Hart (collectieve boekbaarheid voor consument)

- Zichtbaarheid van aanbod en activiteiten van agrarische ondernemers vergroten op groenehart.nl
- Sociale impact: verkenning mobiele vrijwilligersbrigade buitengebied
- Sociale impact: realisatie toegankelijke toiletten bij ondernemers in buitengebied (Hoge Nood-app)
- Sociale impact: Groene Hart-arrangementen voor kwetsbare groepen zoals ouderen, statushouders en arme gezinnen

BELEEFBAAR ERFGOED

- Vergroten van impact en publieksbereik van Limes (UNESCO werelderfgoed)
- Ontwikkelen beleefbaar aanbod van ambachten (zowel historiserend als vanuit hedendaagse betekenis)
- Ontwikkelen beleefbaar aanbod van molens (molenaarsvak UNESCO immaterieel erfgoed)
- Verkenning draagvlak voor doorontwikkelen van Cheese Valley (duurzaamheid en hedendaagse relevantie integreren in aanpak)
- Sociale impact: activeringsacties voor deelname van arme gezinnen (bv Groene Hart voor noppes)
- Sociale impact: verkenning mobiele vrijwilligersbrigade buitengebied
- Sociale impact: realisatie toegankelijke toiletten bij ondernemers in buitengebied (Hoge Nood-app)

BELEEFBAAR BLAUW EN GROEN LANDSCHAP

- In kaart brengen en agenderen fysieke recreatieve knelpunten voor fietsen en varen (zoals ontbreken van fietsschakels en knelpunten in bediening van bruggen voor waterrecreatie)
- Zoneringsplan (water-)recreatie en natuur om kwetsbare natuur te ontlasten voor bezoek en beter te sturen op publieksrobuuste plekken
- Realisatie van Groene Hart-pluk- en geboortebossen (natuurpartners, provincies)
- Realisatie van nieuw zwemwater (waterschappen, natuurpartners, provincies)
- Verbeteren recreatieve verbindingen met aangrenzende stedelijke regio's Metropoolregio Amsterdam, U10 en Stadsregio Rotterdam (provincies, Recreatieschappen, natuurpartners)
- Optimaliseren brugbedieningstijden (vaarwegbeheerders, provincies)
- Harmoniseren passantentarieven (vaarwegbeheerders, provincies)
- Optimaliseren toeristische overstappunten (TOP's) en stimuleren gebruik van de TOP's
- Thematische routeontwikkeling varen en fietsen met white label voor consument
- Groene Hart-portal voor alle vaar-, fiets- en wandelroutes ontwikkelen (routebureaus, DMO's en routepartijen)
- Gezamenlijke bewustwordingscampagnes Groene Hart rondom water, groen en duurzaamheid
- Ecologische impact: organisatie van plog-groepen rondom recreatiegebieden
- Ecologische impact: life hacking aanpak Groene Hart rondom duurzaam gedrag en gezond bewegen

Voor de actielijnen geldt dat uitvoering plaats dient te vinden met de betrokken partijen die het beste bij de thema's passen. Hierbij volgt een verdere uitwerking met duidelijkheid over rollen en taken en budgetten per onderdeel. Bijvoorbeeld voor beleefbare landbouw zijn dat naast de diverse overheden, agrarische verenigingen (zoals Struinen en Vorsen), bestaande ondernemerscollectieven, ZLTO en agrarische bedrijven die recreatie en toerisme willen ontwikkelen. Voor beleefbaar erfgoed zijn dat relevante erfgoedtafels, kennis en netwerkpartijen zoals Erfgoedhuis Zuid-Holland, Landschap Erfgoed Utrecht, (streek-)musea, molens en programmabureaus (zoals Limes en Oude Hollandse Waterlinie. Voor onderdelen die vraagsturing aangaan zijn Stichting Groene Hart Verbinders en andere lokale DMO's logische partners. De programmamanager AGW zou als kwartiermaker de opdracht kunnen krijgen om de groslijst uit te werken en te werken aan een breed draagvlak onder de gebiedspartijen.

ORGANISATIE, CAPACITEIT, BUDGET EN COMMITMENT NODIG

Op 29 augustus 2023 zijn de drie provincies bijeengekomen om gezamenlijk te brainstormen over een duurzame aanpak voor recreatie en toerisme in het Groene Hart. Het uitgangspunt was om hen te enthousiasmeren om samen te werken en aan te sluiten bij een mogelijk op te richten nieuwe werkgroep Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart. Onder bezielende leiding van Patricia Braaksma en een uitleg van landschapsarchitect Peter de Ruyter is het belang van de diverse maatschappelijke vraagstukken belicht.

Op 7 september is het Groene Hart event georganiseerd in combinatie met de Toerismedag. Het was een drukbezocht evenement waarbij de diverse maatschappelijk vraagstukken in het Groene Hart, evenals de toegevoegde waarde van recreatie en toerisme, aan de bezoekers werden gepresenteerd.

Door de organisatie van deze bijeenkomsten is draagvlak en commitment gecreëerd. Dit moeten we vasthouden om een werkgroep op te richten en een actieprogramma op te kunnen stellen.

Het advies is om in 2023 een eerste datum te plannen voor een bijeenkomst waar alle gemeenten, waterschappen en provincies samenkomen. Hier zullen de uitkomsten van de gesprekken worden gepresenteerd, evenals een uitwerking van negen voorstellen waaraan gemeente, provincies en waterschappen kunnen deelnemen. Tijdens deze bijeenkomst zal middels een intentieverklaring deelname aan de werkgroep Recreatie en Toerisme worden bevestigd.

Na deze bijeenkomst adviseren we om jaarlijks in drie werkgroepen een volgende cyclus op te zetten:

Tweemaal per jaar: Bestuurlijk overleg AGW-wethouders Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart

Eenmaal per jaar: Breed bestuurlijk overleg Recreatie en Toerisme (aanjager = de AWG samenwerkende gemeenten*)

Tweemaal per jaar: Brede werkgroepoverleg Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart

Tweemaal per jaar : Ondernemersoverleg Recreatie en Toerisme

Projectsamenwerking: Op projectniveau verdere samenwerking plaats. Sommige deelnemers nemen deel aan diverse projecten.

*In het kader van het advies om een werkgroep Recreatie en Toerisme op te richten zijn inmiddels parallelle acties gestart. Vanuit gemeente Woerden, Alphen aan den Rijn en Gouda is een programma gestart waarbij de AGW samenwerking nieuw leven wordt ingeblazen. Daarnaast zorgt de programmamanager ervoor dat deze gemeenten als aanjager fungeren voor een waardevolle bijdrage van recreatie en toerisme in het gehele Groene Hart. De programmamanager heeft ook zitting in de werkgroep Recreatie en Toerisme NOVEX Groene Hart, het ondernemersoverleg en het bestuurlijk overleg.

EERSTE PROJECTEN UITVOEREN IN 2024

Via concrete projecten met een duidelijke begin- en eindfase, meetbare resultaten en een heldere rolverdeling van de diverse partijen zijn er uit de groslijst een aantal acties/projecten naar voren gekomen die voorgelegd kunnen worden aan de drie werkgroepen.

Om voortvarend van start te gaan is het advies om in 2024 de eerste projecten uit te voeren. Deze acties/projecten kunnen logischerwijs zijn:

- Een opstart van een innovatietafel van bestaande en nieuwe ondernemers in het Groene Hart
- Een voorstel van een landschapsarchitect met ontwikkelprincipes voor het Groene Hart
- Het ontwikkelen van een eerste versie dashboard ontwikkelen voor data en monitoring van cijfers met betrekking tot recreatie en toerisme
- Het organiseren van bedrijfsinnovatiesessies voor (agrarische) ondernemers in het buitengebied die in transitie gaan
- Vraagsturing en informatievoorziening voor het Groene Hart
- Bestemmingsmanagement voor het Groene Hart
- Verkenning van de fysieke knelpunten in het Groene Hart
- Waterrecreatie in combinatie met recreatie (blauw/groen)
- Erfgoed en ambachten in het Groene Hart

Parallel aan de uitvoering van deze opstartacties dient een inhoudelijke, strategische uitwerking te komen van een gedragen Meerjarenprogramma 2025-2026. Voor de eerste acties/projecten in 2024 is budget nodig. Per project zal er een uitwerking van een plan komen met een bijbehorend budget, die worden ingediend bij het Coördinatiebureau Groene Hart.

BIJLAGE 1: INTERVIEWS EN INPUT

ORGANISATIE	CONTACT
Agrarische vereniging Struinen en Vorsen	Jan Kromwijk
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	Anne Schopman
Hoogheemraadschap van Rijnland	Rosalie Bahlman
Hoogheemraadschap Rivierenland	Daan Willems
Gemeente Alphen aan den Rijn	Alexander Ditmer
Gemeente Bodegraven/Marketing Bodegraven Reeuwijk	Saskia de Wit
Gemeente De Ronde Venen	Paul Close
Gemeente Gouda	Andrea Olieman
Gemeente Krimpenerwaard	Nienke Strijks
Gemeente Lopik	Christian van Oosten
Gemeente Molenlanden	Annelies Bongers
Gemeente Montfoort	Watze Houtstra
Gemeente Nieuwkoop	Wilfried van Wilgen
Gemeente Oudewater	Femke Steenbergen
Gemeente Vijfheerenlanden	Femke Broeren
Gemeente Weesp	Marja van Koop, Sanne Peek
Gemeente Woerden	Ines Wesselingh
Gemeente Zoetermeer	Rosalie Blijstra
Gemeente Zuidplan	Lia van Rijen
Regio Gooi en Vecht	Bart van Manen
Vereniging Regio Water (VRW)	Robin Paalvast
<i>De volgende organisaties en personen hebben deelgenomen aan een verkennende inspiratiesessie met Peter de Ruijter Landschapsarchitectuur:</i>	
Coördinatiebureau Groene Hart	Patricia Braaksma, Anneke van Duin
Provincie Noord-Holland	Joris-Pieter Neuteboom, Johnno Kuipers
Provincie Utrecht	Benedikte Lampe, Jeroen Sopers
Provincie Zuid-Holland	Odetta Hartgerink, Patrick Polie

BIJLAGE 2: BESTEMMINGSMANAGEMENT EN TOEPASSING GROENE HART

Bestemmingsmanagement is een in 2022 ontwikkelde werkwijze om de brede waarde van toerisme concreet te maken voor steden en regio's. NBTC, CELTH, provincies en DMO's staan aan de wieg van de landelijke [Leidraad Bestemmingsmanagement](#). Het is een integrale methodiek om een gezamenlijke taal te spreken en aan de hand van ervaringen in de praktijk meer grip te krijgen op bestemmingsmanagement. De leidraad dient als filter om over de eigen lokale of regionale situatie te leggen en op maat te maken. Vanuit deze leidraad werken betekent een integrale aanpak volgen. Het Groene Hart is de eerste regio in Nederland die bestemmingsmanagement op schaal van 30 gemeenten in 3 provincies en met 5 waterschappen kan toepassen

De leidraad bestaat uit zeven elementen (te zien als stappen), die hierboven schematisch zijn weergegeven.

1) Analyse

Voor de analyse is op schaal van het Groene Hart een [Achtergronddocument Strategie Recreatie en Toerisme Groene Hart 2023-2026](#). Ook is behoefte aan data en monitoring geïnventariseerd door Groene Hart Verbinders. Het Coördinatiebureau Groene Hart werkt momenteel aan een update van de eerdere Groene Hart Monitor uit 2018. Verder zijn de drie provincies achter de schermen bezig met een datadashboard en deze ontwikkelingen dienen samen te worden gebracht.

2) Ambitie

Een gezamenlijke ambitie is vastgelegd in de [Strategie Recreatie en Toerisme Groene Hart 2023-2026](#), waarin de brede waarde van recreatie en toerisme centraal staat. Deze sluit naadloos aan op de leidraad.

3) Ontwikkeldkader

De [Strategie Recreatie en Toerisme Groene Hart 2023-2026](#) geeft een eerste ontwikkelkader aan met strategische keuzes. Het voorliggende advies kan dienen als inhoudelijk aanvulling doordat actielijnen en koppelkansen zijn gesignaleerd. In het nader op te stellen. In 2024 kan dit verder worden uitgewerkt in samenwerking met de partijen in het Groene Hart.

4) Bestemmingsontwikkeling

Het gaat hier om collectieve regionale inzet op aanbodontwikkeling. Het voorliggende advies geeft hiervoor suggesties vanuit actielijnen en taken.

5) Vraagsturing

Stichting Groene Hart Verbinders werkt met 10 andere DMO's aan vraagsturing en identiteitsversterking, ook wel merk en marketing van het Groene Hart genoemd. Dit blijft een taak om richting te geven aan passende vraag. Verdere afstemming en een uitbouw van collectieve projecten is wenselijk. Voor het Groene Hart geldt dat identiteitsversterking specifiek aandacht behoeft: het merk Groene Hart heeft potentie om te worden verbonden met maatschappelijke opgaven (landbouw, erfgoed en landschap).

6) Organisatie

Het voorliggende advies geeft hiervoor een aanzet: het ligt voor de hand om toe te werken naar een brede coalitie van partijen waarin de voorliggende taken in samenhang worden aangestuurd. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de AGW-werkgroep, Coördinatiebureau Groene Hart, provincies en gemeenten. Netwerkontwikkeling en lobby zijn voor de regio Groene Hart specifiek van belang, omdat er weinig samenhang is en de integratie met NOVEX-opgaven nader plaats moet vinden.

Vanwege het pionierskarakter van het thema bestemmingsmanagement is een landelijke samenwerking opgezet die kennis deelt en [online praktijkvoorbeelden](#) over de verschillende elementen laat zien.